

Malwina Lemkowska

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu
malwina.lemkowska@ue.poznan.pl

INTEGRACJA UBEZPIECZEŃ ŚRODOWISKOWYCH I SYSTEMÓW ZARZĄDZANIA ŚRODOWISKOWEGO WEDŁUG ISO 14001 – RAPORT Z BADAŃ*

<https://doi.org/10.18559/978-83-8211-131-6/11>

Integration of environmental insurance and environmental management systems according to ISO 14001 – a research report

Abstract

The article is a summary of research on the actual and potential integration of environmental insurance and ISO 14001 environmental management systems (EMSs) in Poland. The aim of the research is to analyze the relationship of the above-mentioned instruments of environmental risk management and to identify the factors determining the propensity of enterprises to implement such elements of the system that will increase the usefulness of ISO 14001 standards for insurance purposes in the future. The data for the study were obtained through an asynchronous group interview conducted on the Bulletin Board platform among insurance sector experts and through a survey of organizations that implemented the ISO 14001 system in Poland. Template analysis of qualitative data, supported by narrative techniques and statistical analysis based on the chi-square test of independence, U Mann–Whitney test, Kruskal–Wallis test, Spearman’s rank correlation coefficient were used to interpret the data. Environmental management systems according to ISO 14001 are not, in their current form, used in the process of providing insurance cover for environmental risk. Organizations managed according to ISO 14001 rarely design and implement solutions useful to insurers. The latter, however, are statistically significantly correlated with the awareness attributes of the organization. Awareness attributes were also strongly related with the variables describing the propensity to implement

---

* Artykuł powstał na podstawie wyników projektu badawczego: Ubezpieczenia gospodarcze i systemy zarządzania środowiskowego zgodne z normą ISO 14001 jako instrumenty zarządzania ryzykiem środowiskowym – analiza relacji, realizowanego na podstawie umowy z Narodowym Centrum Nauki (UMO-2016/23/D/HS4/02654).

Sugerowane cytowanie:

Lemkowska, M. (2022). Integracja ubezpieczeń środowiskowych i systemów zarządzania środowiskowego według ISO 14001 – raport z badań. W: M. Lemkowska, M. Wojtkowiak (red.), *Sektor ubezpieczeń w obliczu wyzwań współczesności* (s. 157–169). Poznań: Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu.
<https://doi.org/10.18559/978-83-8211-131-6/11>

Ta książka jest udostępniana na licencji Creative Commons – Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 4.0 Międzynarodowe

additional – useful for insurance purposes – EMSs elements. The strongest motivators for the above, however, were of a non-insurance nature (e.g. obtaining tax credit).

Keywords: environmental insurance, environmental management system ISO 14001, environmental risk.

Wprowadzenie

Na początku listopada 2021 r., podczas szczytu klimatycznego COP26 światowi przywódcy składali po raz kolejny deklaracje działań na rzecz ograniczenia negatywnego wpływu człowieka na środowisko. Słowa wypowiedziane przez premiera Wielkiej Brytanii Borisa Johnsona w Glasgow: „zakończyć długą historię ludzkości jako zdobywców przyrody, a zamiast tego stać się jej opiekunem” stanowią kolejną odsłonę myśli, która została sformułowana przed ponad półwieczem, gdy Sithu U Thant w swoim wystąpieniu dał symboliczny początek działań na rzecz środowiska w ich współczesnym kształcie.

Spektrum tych działań jest bardzo szerokie. Można je klasyfikować zarówno według poziomu organizacji systemu gospodarczego (mikro, mezo, makro czy globalnego), na którym są podejmowane, jak i ze względu na kategorię problemu, który mają rozwiązać. Można też dokonać klasyfikacji na podstawie rodzaju podejmowanych działań (technicznych, organizacyjnych, finansowych itp.). Dzisiejsze aktywności na szczeblu globalnym i makro koncentrują się przede wszystkim na redukcji emisji gazów cieplarnianych, na ograniczeniu zmian klimatycznych i adaptacji do tych, które już zaistniały. Zmiany klimatyczne są efektem wieloletniego oddziaływania człowieka na środowisko, przez dziesięciolecia akceptowanym jako wynik normalnej ewolucji gospodarczej. Nieprzewidziana wcześniej skala skutków środowiskowych uczyniła dopiero dziś ich minimalizację zadaniem priorytetowym.

Spoleczne postrzeganie sytuacji awaryjnych negatywnie oddziałujących na środowisko było w przeszłości zupełnie inne. Spektakularność skutków takich zdarzeń, nawet jeśli nie miały one charakteru nagłego według kryterium czasu, spowodowała, że stały się przedmiotem zainteresowania regulacyjnego dużo wcześniej. Konwencje międzynarodowe (np. Międzynarodowa konwencja o odpowiedzialności cywilnej za szkody spowodowane zanieczyszczeniem olejami, 1969) czy akty wspólnotowe (np. Dyrektywa 2004/35/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 21 kwietnia 2004 r. w sprawie odpowiedzialności za środowisko w odniesieniu do zapobiegania i zaradzania szkodom wyrządzonym środowisku naturalnemu) i w konsekwencji regulacje krajowe wprowadziły zasady odpowiedzialności za szkody spowodowane oddziaływaniem na

środowisko. Przełomowym aktem dla obszaru Unii Europejskiej w tym zakresie jest dyrektywa 2004/35/WE. W art. 14 zobowiązuje ona państwa członkowskie do stworzenia warunków dla rozwoju rynku instrumentów finansowych (w tym rynku ubezpieczeń środowiskowych), stanowiących zabezpieczenie dla roszczeń, które mogą powstać w związku z wymaganiami tej dyrektywy. Okresowe przeglądy dyrektywy (European Commission, 2016, 2017) nawołują z kolei do wzmocnienia systemów zarządzania ryzykiem środowiskowym jako czynnika wspierającego rozwój tych rynków. Zarówno w światowej, jak i unijnej agendzie regulacyjnej zagadnienia szkód środowiskowych powstałych na skutek zdarzeń awaryjnych straciły dziś swój priorytetowy charakter. Przyczyną jest z dużym prawdopodobieństwem, obok względnie małego zakresu oddziaływania środowiskowego, satysfakcjonujący poziom regulacji i prawna przejrzystość zasad odpowiedzialności. Wciąż jednak dużym wyzwaniem jest wzmocnienie środków kontroli finansowej ryzyka środowiskowych skutków zdarzeń awaryjnych. Powszechnie akceptowana zasada „zanieczyszczający płaci” nie rozwiązuje problemu pilności w procesie naprawy szkód środowiskowych. Ze względu na ich dużą mobilność finansowanie działań naprawczych musi być realizowane w bardzo krótkim okresie. Stąd dostępność instrumentów finansowych stanowi jeden z istotnych warunków skuteczności zasady „zanieczyszczający płaci”. Podaż pokrycia ubezpieczeniowego w obszarze ryzyka, którego materializacja może skutkować szkodami o bardzo wysokich rozmiarach, jest zależna od skali i skuteczności działań z zakresu kontroli fizycznej ryzyka. Dlatego uzasadnione jest podejmowanie badań systemów zarządzania środowiskowego (w tym ISO 14001) w kontekście świadczenia ochrony ubezpieczeniowej.

Niniejszy rozdział jest formą reasumpcji wieloetapowego projektu badawczego. Szczegółowe wyniki cząstkowe przeprowadzonych badań były prezentowane w odrębnych opracowaniach (Lemkowska, 2020a, 2020b, 2020c; Lemkowska i Wiśniewska, 2021). Poniżej jedynie sumarycznie zostaną zaprezentowane wyniki poszczególnych etapów badania. Największy nacisk zostanie położony na wnioski oparte na całości zrealizowanych procesów badawczych i rekomendacje działań na rzecz wzmocnienia integracji ubezpieczeń środowiskowych i systemów zarządzania środowiskowego (SZŚ) ISO 14001.

1. Przegląd literatury

Eksplozja organizacyjnych, technicznych i finansowych aktywności prośrodowiskowych podejmowanych od drugiej połowy XX w. doprowadziła do wypracowania licznych instrumentów zarządzania ryzykiem środowiskowym. Brak ich

harmonizacji i integracji nie zawsze pozwalał na osiągnięcie wysokich wskaźników ich skuteczności (Lemkowska, 2015). Większość badaczy naukowych podejmowała dotychczas jedynie analizy niezależne takich narzędzi jak ubezpieczenia środowiskowe czy systemy zarządzania ryzykiem środowiskowym ISO 14001. W ciągu minionych 25 lat, które upłynęły od momentu opublikowania normy ISO 14001 w 1996 r., tylko nieliczni badacze zwracali uwagę na potencjał integracji wskazanych instrumentów. Początkowo odnotowano względnie silne zainteresowanie zagadnieniem, w szczególności ze strony sektora instytucji finansowych, w tym sektora ubezpieczeń. Intuicyjna identyfikacja potencjału integracji wspomnianych instrumentów była konfrontowana jednak z obawami co do sposobów wdrożeń systemów według ISO 14001 i brakiem doświadczenia w tym obszarze. Konkluzje tych pierwszych analiz były zachowawcze i sugerowały konieczność obserwacji efektów wdrożeń SZŚ w przyszłości (Environmental Protection Agency, 2006; Swiss Re, 1998). Niezbędny dystans czasowy dla oceny skuteczności wdrożeń systemów według ISO 14001 był już osiągnięty w pierwszej dekadzie XXI w., kiedy duet brytyjskich naukowców D. M. Minoli i J. N. B. Bell przeprowadził kompleksowe, kilkuetapowe badania postaw przedstawicieli sektora ubezpieczeń wobec SZŚ ISO 14001 w Wielkiej Brytanii. Wnioski z badania nie były optymistyczne. Systemy jawiły się jako mało przydatne, nieprzewidywalne, skoncentrowane na biurokracji instrumenty, które nie wspierają procesów świadczenia ochrony ubezpieczeniowej (Minoli i Bell, 2002a, 2002b, 2003).

Obok badań skupionych na analizie postaw decydentów sektora ubezpieczeń należy przedstawić te, które dotyczą problemu motywów i efektów wdrożenia SZŚ ISO 14001 w organizacjach. Motywy ubezpieczeniowe (tj. obniżenie wysokości składki ubezpieczeniowej) były deklarowane wielokrotnie wśród innych bodźców ekonomicznych wdrożenia systemów (Hajduk-Stelmachowicz, 2013; Jovanovic i Janjic, 2018; Matuszak-Flejszman, 2010; Sorooshian, Qi i Fei, 2018; Zutshi i Sohal, 2004). Marginalny odsetek respondentów wskazywał jednak redukcję składki ubezpieczeniowej jako efekt wdrożenia SZŚ ISO 14001 (Hajduk i Woźniak, 2006; Matuszak-Flejszman, 2009, 2010; Santos, Rebelo, Lopes, Alves i Silva, 2016).

Przegląd historycznych badań z zakresu integracji ubezpieczeń środowiskowych i SZŚ ISO 14001 wydaje się zniechęcać do podejmowania kolejnych działań na rzecz synergii tych instrumentów. Postawa taka może być wspierana dodatkowo niesatysfakcjonującymi wynikami systemowego zarządzania, zarówno w obszarze środowiskowych, jak i ekonomicznych jego efektów (m.in. Fryxell i Szeto, 2002; Gomez i Rodriguez, 2011). Jednocześnie jednak pytanie o wdrożenie SZŚ ISO 14001 lub innego systemu zarządzania środowiskowego wciąż pozostaje częstym elementem wniosków ubezpieczeniowych, a konieczność rozwoju dobrowolnych systemów zarządzania ryzy-

kiem środowiskowym jest wskazywana przez ekspertów jako jeden z warunków rozwoju rynku ubezpieczeń. Stało się to motywacją do podjęcia kolejnych badań w tym zakresie.

2. Opis badania i zastosowane metody

Projekt badawczy, który zmierzał do oceny relacji ubezpieczeń środowiskowych i SZŚ ISO 14001, został zrealizowany w latach 2017–2020.

Sformułowano dwa główne cele projektu.

Pierwszym celem badań projektowych była analiza współcześnie występującej w praktyce gospodarczej relacji systemu zarządzania środowiskowego ISO 14001 i ubezpieczeń środowiskowych jako instrumentów odpowiednio kontroli fizycznej i kontroli finansowej w zarządzaniu ryzykiem środowiskowym.

Drugim celem było zidentyfikowanie czynników determinujących skłonność przedsiębiorstw do wdrażania takich elementów systemu, które zwiększą przydatność systemów opartych na ISO 14001 dla celów ubezpieczeniowych w przyszłości.

Realizacja tych celów głównych była możliwa po osiągnięciu celów szczegółowych:

1. Identyfikacja rozwiązań systemowych w organizacjach, istotnych z punktu widzenia zakładu, który świadczy ochronę ubezpieczeniową w zakresie ryzyka środowiskowego (dalej: istotne rozwiązania systemowe, IRS).
2. Ocena stopnia wdrożenia istotnych rozwiązań systemowych w organizacjach posiadających certyfikowany system zarządzania środowiskowego ISO 14001 w Polsce.
3. Analiza zależności wdrożenia istotnych rozwiązań systemowych od atrybutów organizacji zarządzanej według ISO 14001.
4. Analiza zależności skłonności do wdrożenia istotnych rozwiązań systemowych od atrybutów organizacji zarządzanej według ISO 14001.
5. Analiza zależności skłonności do wdrożenia istotnych rozwiązań systemowych od generowanych czynników motywujących takie działanie.

W realizacji pierwszej grupy celów (cele 1–3) koncentrowano się na ocenie bieżącej relacji badanych instrumentów zarządzania ryzykiem. Założeniem norm ISO jest zbudowanie jedynie ram systemów zarządzania, ich treść zależy natomiast od działań indywidualnych organizacji. Wdrożenie IRS pozostaje *eo ipso* w obszarze decyzyjnym organizacji wdrażającej system zgodny z normą. Stąd w osiągnięciu celów grupy drugiej (cele 4–5) dążono do eksploracji czynników, które zdeterminują organizacje do wdrożenia IRS w przyszłości.

Badania projektowe realizowano wieloetapowo, stosując bogaty wachlarz metod i technik badawczych. Cel szczegółowy 1 został osiągnięty poprzez analizę normy ISO 14001, analizę ogólnych warunków ubezpieczeń środowiskowych w Polsce, realizację asynchronicznego zogniskowanego wywiadu grupowego, opartego na komunikacji pisemnej i przeprowadzonego na platformie Bulletin Board wśród ekspertów polskiego sektora ubezpieczeń z zakresu ryzyka środowiskowego. Transkrypcja wywiadu została przeanalizowana z wykorzystaniem metod analizy danych jakościowych, w tym analizy szablonowej (*template analysis*) (King, 2004), wspartej przez techniki narracji (*narrative approaches*) (Saunders, Lewis, Thornhill, 2009).

Dla realizacji celów szczegółowych 2–5 przeprowadzono badanie ankietowe (listopad 2018 – maj 2019). Techniczną organizacją badania zajęło się Stowarzyszenie Klub Polskie Forum ISO 14000. Spośród 1612 organizacji, które w Polsce wdrożyły i certyfikowały SZŚ według ISO 14001¹, 183 organizacje doprowadziły do końca proces wypełniania ankiety, a 121 z nich wypełniło ankietę kompletnie. Pozyskane dane zostały poddane statystycznej analizie struktury odpowiedzi, jak również analizie zależności IRS oraz skłonności do wdrożenia IRS i atrybutów organizacji. Ze względu na rodzaj cech statystycznych, liczebność obserwacji i rozkład odpowiedzi zastosowano różne metody pomiaru i wnioskowania o zależności, m.in. test niezależności chi-kwadrat, test U Manna–Whitneya, test Kruskala–Wallisa, współczynnik korelacji rang Spearmana, poprawkę Benferroniego, poprawkę Yatesa, a także – dla oceny siły zależności – współczynnik V-Cramera i współczynnik kontyngencji.

3. Rezultaty badawcze

Informacje pozyskane w drodze wywiadu grupowego pokazały, że obecnie elementy systemu są wykorzystywane w procesie świadczenia ochrony ubezpieczeniowej w sposób marginalny, często nieuświadomiony. Ograniczone zaufanie do jakości wdrożenia systemów i jakości procesu certyfikacji prowadzą respondentów – ekspertów sektora ubezpieczeń – do konkluzji, że systemy zarządzania środowiskowego ISO 14001 nie powinny mieć większego znaczenia w kontekście analiz ubezpieczycieli i tym bardziej nie powinny stanowić wyłącznej podstawy do podejmowania decyzji ubezpieczycieli (szerzej: Lemkowska, 2020a).

Rezultaty badawcze osiągnięte poprzez wywiad grupowy okazały się niewystarczające dla identyfikacji rozwiązań systemowych w organizacjach, istotnych

¹ Nie ma centralnego wykazu organizacji, które wdrożyły system zgodnie z normą ISO 14001. Jego przygotowanie było pierwszym zadaniem badawczym realizowanym w tej części projektu.

z punktu widzenia zakładu, który świadczy ochronę ubezpieczeniową w zakresie ryzyka środowiskowego (istotnych rozwiązań systemowych). Eksperti sektora ubezpieczeń nie odnosili się do struktury SZŚ ISO 14001, nie wskazywali tych elementów systemu, które z punktu widzenia przygotowania produktu ubezpieczenia mają kluczowe znaczenie. Wobec tego listę kontrolną (stanowiącą *de facto* wskaźnik przydatności zarządzania zgodnego z normą ISO 14001 dla procesu świadczenia ochrony ubezpieczeniowej), która jest wykazem istotnych rozwiązań systemowych, skonstruowano wyłącznie na podstawie analizy treści normy ISO 14001, ogólnych warunków ubezpieczeń dostępnych na polskim rynku produktów ubezpieczeń środowiskowych i kwestionariuszy odpowiednich wniosków ubezpieczeniowych. We wskaźniku tym zidentyfikowano dwie podstawowe grupy elementów systemu determinujących przydatność dla procesu świadczenia ochrony ubezpieczeniowej (determinanty pośrednie i determinanty bezpośrednie), dzieląc je dalej na determinanty integracji personalnej i determinanty projektowe (determinanty pośrednie) oraz determinanty wielkości ubezpieczeniowego ryzyka środowiskowego i determinanty potencjału informacyjnego systemów zarządzania (determinanty bezpośrednie) (szerzej: Lemkowska, 2020b). Determinanty pośrednie to czynniki, które sprawiają, że kierownictwo organizacji stwarza warunki do zarządzania tymi kategoriami ryzyka, których dotyczy ochrona w ubezpieczeniach środowiskowych. Determinanty bezpośrednie odnoszą się natomiast do kształtu organizacyjnych rozwiązań już funkcjonujących systemów w obszarze oddziaływania na wielkość ryzyka ubezpieczeniowego czy gromadzenia informacji przydatnych dla procesu oceny tego ryzyka.

Wyniki badań ankietowych zrealizowanych wśród organizacji zarządzanych według normy ISO 14001 w Polsce (szerzej: Lemkowska, 2020c) wykazały relatywnie rzadką integrację personalną (zarówno formalną, jak i faktyczną) funkcji ubezpieczeniowych i tych związanych z zarządzaniem według normy ISO 14001. W nielicznych organizacjach osoba zajmująca się SZŚ ISO 14001 była jednocześnie kompetentna w obszarze ubezpieczeń środowiskowych. W obszarze projektowania SZŚ interesy sektora ubezpieczeń (jako interesariusza organizacji) były uwzględniane przez niewielki odsetek badanych podmiotów. Wyższy odsetek organizacji (sięgający jednak nie więcej niż 50%) uwzględniał czynniki opisujące ubezpieczeniowe ryzyko środowiskowe w procesie identyfikacji aspektów środowiskowych (kluczowego elementu systemu zarządzania środowiskowego ISO 14001).

Obserwacja determinant bezpośrednich pozwoliła z kolei wyróżnić emisje do powietrza i zanieczyszczenia powierzchni ziemi jako najczęściej kontrolowane zagrożenia środowiskowe w badanych organizacjach (poprzez ustanawianie procedur reagowania na sytuacje awaryjne, przewidywanie działań niezbędnych do przywrócenia stanu pierwotnego i oczyszczania środowiska po awarii w tych procedurach czy stanowienie celów środowiskowych). Pozostałe rodzaje emi-

sji pozostawały przedmiotem marginalnego zainteresowania organizacji w badanym obszarze. Z punktu widzenia wielkości ubezpieczeniowego ryzyka doniosłe znaczenie ma relatywnie częste (50–60% respondentów) monitorowanie sprawności stosowanych instalacji, technicznych środków prewencji czy represji szkód środowiskowych. Sugeruje to, że w organizacjach nie projektuje się SZŚ przez pryzmat powstania możliwej, przyszłej odpowiedzialności, nie zawsze też postrzega się funkcjonowanie poprzez destynację efektów zewnętrznych działalności organizacji (wody, powierzchnia ziemi, powietrze, gatunki chronione lub chronione siedliska przyrodnicze). Alternatywnie kierownictwo organizacji koncentruje się często na źródle ewentualnego wachlarza emisji, a zatem na operacyjnych aspektach działalności. Jest to spójne z normatywnie sformułowanymi oczekiwaniami (SZŚ ma być zintegrowany z procesami biznesowymi organizacji), a także odpowiada obszarowi, który pozostaje w całości w zakresie decyzyjnym kierownictwa organizacji (aspekty działalności pozostające w całości pod kontrolą kierownictwa organizacji).

Wśród determinant potencjału informacyjnego ponownie najwięcej respondentów deklaroowało aktywności w obszarze zanieczyszczenia powierzchni ziemi i emisji do powietrza (tj. szacowanie prawdopodobieństwa wymienionych zdarzeń, szacowanie prawdopodobnej maksymalnej wielkości kosztów związanych z takimi zdarzeniami). W przypadku więcej niż połowy organizacji były prowadzone rejestry szkód środowiskowych, a regularny monitoring był prowadzony najczęściej w zakresie ilości wytwarzanych odpadów (88,4%).

Analiza zależności wdrożenia IRS i atrybutów organizacji zarządzanych według ISO 14001 (systemowych, świadomościowych, organizacyjnych) wykazała najwięcej zależności w obszarze determinant wielkości ubezpieczeniowego ryzyka środowiskowego i determinant potencjału informacyjnego systemów zarządzania. Zmienne te pozostawały najczęściej w istotnej statystycznej zależności ze świadomościowymi atrybutami organizacji (tj. subiektywną oceną prawdopodobieństwa realizacji szkód środowiskowych, subiektywną oceną prawdopodobieństwa katalogu konsekwencji tych szkód, subiektywną oceną ciężaru określonych konsekwencji, wpływem katalogu regulacji na działalność organizacji itd.). Im wyżej respondenci oceniali prawdopodobieństwo realizacji szkody, prawdopodobieństwo i ciężar jej konsekwencji, im wyżej oceniali wpływ zarówno aktów prawa środowiskowego, jak i poszczególnych kategorii regulacji w jego zakresie, tym częściej wdrażali istotne dla procesu świadczenia ochrony ubezpieczeniowej rozwiązania systemowe.

Podobne wyniki dała analiza zależności atrybutów organizacji i deklaracji skłonności do wdrożenia dodatkowych elementów systemu (istotnych rozwiązań systemowych). Istotne statystycznie zależności zidentyfikowano między świadomościowymi atrybutami organizacji a deklaracją skłonności do wdrożenia IRS. Jednocześnie wykazano, że motywatory ubezpieczeniowe (obniżenie składki

ubezpieczeniowej, zwiększenie zakresu ubezpieczenia, uzyskanie subsydiów do składki ubezpieczeniowej) są rzadziej wskazywane przez respondentów w porównaniu z motywatorami pozaubezpieczeniowymi (tj. poprawą wizerunku organizacji, obniżeniem opłaty z tytułu korzystania ze środowiska, uzyskaniem ulgi podatkowej, obniżeniem kosztów działalności). Te pierwsze były uznawane za istotne jedynie przez organizacje, które zawarły już umowę ubezpieczenia środowiskowego. Stanowiły one niewielki odsetek wszystkich badanych podmiotów (Lemkowska i Wiśniewska, 2021).

Podsumowanie

Zakres przeprowadzonych badań miał charakter pionierski w Polsce, a w skali międzynarodowej stanowił pogłębienie rzadkich i powierzchownych badań relacji dwóch instrumentów zarządzania ryzykiem środowiskowym. Opracowana lista kontrolna (wykaz IRS) stanowi pierwsze w skali międzynarodowej narzędzie oceny przydatności wdrożenia elementów systemu zarządzania środowiskowego ISO 14001 dla celów ubezpieczeniowych.

Obecny stan integracji badanych narzędzi zarządzania środowiskowego jest w Polsce niesatysfakcjonujący, a potencjał ich synergii pozostaje niewykorzystany. Badane organizacje w różnych elementach systemu zarządzania według normy ISO 14001 rzadko były skupione na destynacji negatywnych efektów działalności gospodarczej, to jest elementach środowiska takich jak wody, powierzchnia ziemi, powietrze itp. (rzadko zatem reprezentowały podejście ubezpieczeniowe), a częściej na nośnikach tych efektów (np. odpadach). W szczególności cele środowiskowe organizacji dotyczyły redukcji różnego rodzaju emisji czy wolumenu odpadów. Koncentrowały się zatem przede wszystkim na źródle oddziaływania organizacji na środowisko, rzadziej na efekcie tego oddziaływania w postaci szkody w środowisku czy innego negatywnego skutku w środowisku. Oznacza to, że wewnętrzny język dwóch analizowanych narzędzi zarządzania ryzykiem środowiskowym znacznie się różni. Nie neguje to znaczenia SZŚ ISO 14001 dla zarządzania ubezpieczeniowym ryzykiem środowiskowym, ale powoduje, że ubezpieczyciele mogą mieć trudność w ocenie ich przydatności (obszarów przydatności i skali przydatności) dla procesu świadczenia ochrony ubezpieczeniowej. Niemniej względnie częsta deklaracja monitorowania sprawności technicznych środków prewencji i ograniczania negatywnych skutków oddziaływania na środowisko, monitorowania parametrów instalacji sugeruje pozytywny związek między systemowym zarządzaniem środowiskowym a determinantami wielkości ubezpieczeniowego ryzyka środowiskowego. Deklarowane procesy monitoringu

emisji do środowiska są z kolei potencjalnym źródłem danych do opisu determinant ubezpieczeniowego ryzyka środowiskowego.

Jednym z najważniejszych wniosków badania jest przypisanie kluczowego znaczenia dla wdrożenia istotnych ubezpieczeniowo rozwiązań systemowych atrybutom świadomościowym organizacji. Badanie wyraźnie wykazało, że wyższej organizacyjnej świadomości ubezpieczeniowego ryzyka środowiskowego towarzyszyły częstsze wdrożenia i większa skłonność do wdrożenia istotnych ubezpieczeniowo rozwiązań systemowych.

Rezultaty projektu badawczego stały się podstawą sformułowania wielu rekomendacji, których realizacja zwiększy integrację badanych narzędzi i tym samym poprawi przydatność systemowego zarządzania dla procesów świadczenia ochrony ubezpieczeniowej. Po pierwsze, niezbędne okazuje się przełożenie języka systemowego na język ubezpieczeniowy, co powinno być zrealizowane w ramach współpracy ubezpieczycieli, zrzeszenia ubezpieczycieli, jednostek certyfikujących, stowarzyszenia Klub Polskie Forum ISO 14000 i państwa. Zainicjowanie takiej kooperacji wydaje się leżeć w gestii podmiotów zaangażowanych w funkcjonowanie certyfikowanych systemów zarządzania środowiskowego. Niski stopień rozwoju rynku ubezpieczeń środowiskowych w Polsce nie jest czynnikiem motywującym ubezpieczycieli do inicjowania działań w tym obszarze. Zadaniem sektora ubezpieczeń powinno być opracowanie wytycznych odpowiadających ubezpieczeniowym modelom oceny prawdopodobieństwa realizacji i wielkości szkody w środowisku czy innego negatywnego skutku w środowisku i wskazujących katalog danych wejściowych modelu, które powinien generować system (np. wielkość emisji do różnych elementów środowiska naturalnego, zawartość substancji niebezpiecznych w odpadach). W organizacjach, które już teraz dysponują szerokim zakresem monitoringu, dostosowanie się do tych wytycznych powinno być relatywnie łatwe do wykonania. Zoperacjonalizowania przez sektor ubezpieczeń wymaga również rekomendacja uwzględniania interesów zakładów ubezpieczeń w procesie oceny kontekstu organizacji. W procesie projektowania organizacyjnej struktury SZŚ niezbędne jest podniesienie wagi otoczenia organizacji (tj. elementów środowiska, które mogą zostać naruszone na skutek jej działalności) w stosunku do dotychczasowej praktyki wdrażania SZŚ ISO 14001, skoncentrowanej na źródłach i nośnikach oddziaływania organizacji na środowisko. Sam system powinien stymulować proces identyfikowania lub wzmocnienia potrzeby nabycia ochrony ubezpieczeniowej przez podmioty uzyskujące certyfikat. Wiąże się to z podniesieniem wagi wymagań ekonomicznych w procesie wdrażania systemu według normy ISO 14001 i oceny zgodności organizacji z wymaganiami. Norma ISO 14001 koncentruje się na zgodności z wymaganiami, przy czym w praktyce wdrażania SZŚ prym wiodą dziś wymagania prawne i inne wymogi obowiązkowe. Wobec trudności

wskazania prawnych podstaw zawarcia umowy ubezpieczenia środowiskowego trzeba uwzględnić wymagania ekonomiczne, takie jak potencjalne koszty konieczne do poniesienia w przyszłości na skutek spowodowania przez organizację szkody środowiskowej.

Dzisiejsze zdystansowanie sektora ubezpieczeń było tłumaczone przez ekspertów (w trakcie wywiadu grupowego) m.in. kwestionowaną wiarygodnością procesu certyfikacji SZŚ ISO 14001. Działania na rzecz poprawy wiarygodności procesu certyfikacji, w tym szczególnie włączenie w ten proces instytucji niezależnych, obiektywnych, niekonkurujących i rozważenie opracowania procesu certyfikacji *stricte* dla celów ubezpieczeniowych, są rekomendowane w celu uzyskania synergii badanych instrumentów zarządzania ryzykiem. Wywiad grupy wskazał, że ubezpieczyciele deklarują większe zaufanie do systemów, których wdrożenie jest narzucone regulacyjnie i nad którymi nadzór sprawują organy administracji publicznej.

Klamrą spinającą wszelkie działania podejmowane na rzecz integracji ubezpieczeń środowiskowych i systemów zarządzania środowiskowego ISO 14001 powinno być budowanie świadomości ryzyka środowiskowego (jako elementu świadomości ubezpieczeniowej). Proces ten obejmuje zarówno działania o charakterze informacyjnym, jak i praktyczne, restrykcyjne egzekwowanie odpowiedzialności sprawcy za naprawę pełnego spektrum szkód środowiskowych.

Bibliografia

- Dyrektywa 2004/35/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 21 kwietnia 2004 r. w sprawie odpowiedzialności za środowisko w odniesieniu do zapobiegania i zaradzania szkodom wyrządzonym środowisku naturalnemu (Dz. Urz. UE L 143 z 30.4.2004).
- Environmental Protection Agency. (2006). *Financial incentives from environmental management systems (EMs), Project findings from phase I*. Washington: Environmental Protection Agency. Pobrane z: <https://nepis.epa.gov/Exe/ZyPDF.cgi/P1008SM0.PDF?Dockey=P1008SM0.PDF>
- European Commission. (2016). *Commission staff working document REFIT. Evaluation of the Environmental Liability Directive Accompanying the document Report from the Commission to the European Parliament and to the Council pursuant to Article 18(2) of Directive 2004/35/EC on environmental liability with regard to the prevention and remedying of environmental damage*. Brussels: European Commission. Pobrane z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52016SC0121>
- European Commission. (2017). *Environmental Liability Directive 2004/35/EC (ELD). Multi-annual ELD Work Programme (MAWP) for the period 2017–2020. "Making the Environmental Liability Directive more fit for purpose"* (rev. version:

- 28/02/2017). Brussels: European Commission. Pobrane z: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/mawp_2017_2020_1_en_0.pdf
- Fryxell, G. E. i Szeto, A. (2002). The influence of motivations for seeking ISO 14001 certification: an empirical study of ISO 14001 certified facilities in Hong Kong. *Journal of Environmental Management*, 65(3), 223–238. <https://doi.org/10.1006/jema.2001.0538>
- Gomez, A. i Rodriguez, M. A. (2011). The effect of ISO 14001 certification on toxic emissions: an analysis of industrial facilities in the north of Spain. *Journal of Cleaner Production*, 19(9–10), 1091–1095. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2011.01.012>
- Hajduk-Stelmachowicz, M. (2013). Environmental management system according to ISO 14001 as a source of eco-innovations in enterprises – A case of Podkarpackie Voivodeship. *International Journal of Economics and Management Engineering*, 7(3), 650–655.
- Hajduk, M. i Woźniak, L. (2006). System zarządzania środowiskowego według normy ISO 14001 jako stymulator ekoinnowacyjności – oczekiwania i korzyści wewnętrzne przedsiębiorstw. W: A. Kaleta, K. Moszkowicz i L. Woźniak (red.), *Przedsiębiorczość i innowacyjność. Wyzwania współczesności* (s. 702–709). Wrocław: Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej.
- Jovanovic, D. i Janjic, V. (2018). Motives for, benefits from and accounting support to the ISO 14001 standard implementation. *Economic Horizons*, 20(1), 25–41. <https://doi.org/10.5937/ekonhor1801027j>
- King, N. (2004). Using templates in the thematic analysis of text. W: C., Cassell i G., Symon (eds.). *Essential guide to qualitative methods in organizational research* (s. 256–270). London: SAGE Publications Ltd. <https://doi.org/10.4135/9781446280119.n21>
- Lemkowska, M. (2015). Przydatność wdrożenia systemu zarządzania środowiskowego zgodnego z normą ISO 14001 dla celów ubezpieczenia środowiskowego. *Studia Oeconomica Posnaniensia*, 3(11), 78–96. <https://doi.org/10.18559/SOEP.2015.11.6>
- Lemkowska, M. (2020a). The use of ISO 14001 environmental management systems in the process of preparation and provision of environmental insurance. *Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Oeconomica*, 1(346), 63–83. <https://doi.org/10.18778/0208-6018.346.04>
- Lemkowska, M. (2020b). ISO 14001 Environmental management systems assessment from the insurers' point of view: Methodical approach. W: U. Akkucuk (ed.), *Handbook of research on creating sustainable value in the global economy* (s. 393–408). Hershey, PA: IGI Global. <https://doi.org/10.4018/978-1-7998-1196-1.ch023>
- Lemkowska, M. (2020c). *Systemy zarządzania środowiskowego ISO 14001 na tle wybranych determinant rozwoju rynku ubezpieczeń środowiskowych*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Lemkowska, M. i Wiśniewska, D. (2021). Elements of environmental management systems according to ISO 14001 relevant from the point of view of an insurance company – the results of empirical research. *Argumenta Oeconomica*, 2(47), 271–306. <https://doi.org/10.15611/aoc.2021.2.12>

- Matuszak-Flejszman, A. (2009). Benefits of environmental management system in polish companies compliant with ISO 14001. *Polish Journal of Environmental Studies*, 18(3), 411–419.
- Matuszak-Flejszman, A. (2010). *Determinanty doskonalenia system zarządzania środowiskowego zgodnego z wymaganiami normy ISO 14001*. Poznań: Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego.
- Międzynarodowa konwencja o odpowiedzialności cywilnej za szkody spowodowane zanieczyszczeniem olejami, sporządzona w Brukseli 29.11.1969 r. (Dz.U. z 1976 r. Nr 32, poz. 184).
- Minoli, D. M. i Bell, J. N. B. (2002a). Composite insurer consideration and attitudes on environmental management systems concerning public liability policies for pollution risks. *Journal of Environmental Assessment Policy and Management*, 4(3), 329–347. <https://doi.org/10.1142/s1464333202001042>
- Minoli, D. M., & Bell, J. N. B. (2002b). Insurer perception of environmental management systems regarding insurance for pollution. *Journal of Environmental Assessment Policy and Management*, 4(3), 349–366. <https://doi.org/10.1142/s1464333202001078>
- Minoli, D. M., & Bell, J. N. B. (2003). Reinsurers opinions of environmental management systems concerning insurance for pollution. *Journal of Environmental Planning and Management*. 46(5), 771–780. <https://doi.org/10.1080/0964056032000138490>
- Santos, G., Rebelo, M., Lopes, N., Alves, M. R. i Silva, R. (2016). Implementing and certifying ISO 14001 in Portugal: motives, difficulties and benefits after ISO 9001 certification. *Total Quality Management*, 27(11–12), 1211–1223. <https://doi.org/10.1080/14783363.2015.1065176>
- Saunders, M., Lewis, P. i Thornhill, A. (2009). *Research methods for business students* (5th ed.). London: Pearson Education.
- Sorooshian, S., Qi, L. C. i Fei, L. L. (2018). Characterization of ISO 14001 implementation. *Environmental Quality Management*, 27(3), 97–105. <https://doi.org/10.1002/tqem.21532>
- Swiss Re. (1998). *Environmental management systems and environmental impairment liability insurance. Two areas in strained relations or in harmony?* Zurich: Swiss Re.
- Zutshi, A. i Sohal, A. (2004). Environmental management system adoption by Australasian organisations: Part 1: Reasons, benefits and impediments. *Technovation*, 24(4), 335–357. [https://doi.org/10.1016/s0166-4972\(02\)00053-6](https://doi.org/10.1016/s0166-4972(02)00053-6)